

In dit nummer:

- Klimaat, energie en milieu
- VpB in Europa
- Eén jaar WIA
- Economie op volle toeren
- Eerste ervaringen met stelselherziening zorg
- Recente publicaties
- Hypotheekschuld ouderen neemt snel toe

CPB Nieuwsbrief 2007 april

Kwartaaluitgave van het Centraal Planbureau

1

Klimaat, energie en milieu: ambitieuze doelstellingen haalbaar?

Ruud Okker

Er zijn berichten dat het toenemend gebruik van biobrandstoffen leidt tot hogere prijzen van grondstoffen als gerst, maïs, tarwe en hout. De bierprijs gaat daardoor omhoog, de Mexicaanse tortilla's worden duurder en de Europese papierindustrie krijgt te maken met steeds duurder bomen. Is dit een voorbode van wat ons te wachten staat als fossiele brandstoffen vervangen worden door duurzame energiebronnen zoals biomassa om de broeikasproblematiek op te lossen en daarmee klimaatverandering tegen te gaan?

De voortgaande uitstoot van broeikasgassen vormt een serieus probleem. Ook in Nederland is de emissie van CO₂ de laatste decennia blijven toenemen en alleen dankzij een sterke afname van de overige broeikasemissies is de totale uitstoot van broeikasgassen nu per saldo ongeveer gelijk aan het niveau van 1990. Daarbij dient wel opgemerkt te worden dat in veel opzichten de milieukwaliteit in Nederland de afgelopen decennia flink is verbeterd. De uitstoot van veel milieuverontreinigende stoffen is afgenomen, bijvoorbeeld fijn stof, NO_x en ammoniak. Dit ondanks de voortgaande groei van bevolking en economie en een forse toename van het weg- en vliegverkeer. Ook voor de komende decennia voorziet de scenariostudie Welvaart en Leefomgeving (van de planbureaus CPB, RPB en MNP) voor de meeste milieuverontreinigende stoffen stabilisatie of verdere reductie van

uitstoot, afhankelijk van de strengheid van het internationale milieubeleid en het tempo van economische groei. En Nederland zal de verplichting uit het Kyoto Protocol voor broeikasgassen waarschijnlijk halen.

Na 2010 echter zullen, bij ongewijzigd beleid, het energiegebruik en de uitstoot van broeikasgassen verder stijgen. Dit probleem kan alleen in internationaal kader zinvol worden aangepakt. De politiek lijkt haar verantwoordelijkheid te nemen want inmiddels heeft het nieuwe kabinet als doel geformuleerd een uitstoot van broeikasgassen in 2020 van 70% van het niveau in 1990 (de EU stelt als doel 80%). Er is evenwel nog geen zicht op het precieze maatregelenpakket en de kosten ervan, en daarmee op de haalbaarheid van die ambitie. Op het gebied van energiebesparing en efficiënter omgaan met fossiele brandstoffen valt via regulering en marktconforme instrumenten als heffingen en verhandelbare rechten nog veel te bereiken. Bij de ambities op het gebied van duurzame energie, een aandeel van 20% in 2020, kan men vraagtekens plaatsen. In een klein en dichtbevolkt land als Nederland zijn de mogelijkheden om de productie van duurzame energie uit te breiden, zonder groot-schalige invoer van biomassa, beperkt. Maar aan productie van biomassa op grote schaal kleven allerlei risico's op milieuschade in de producentenlanden. Kortom, het is allerminst zeker dat de ambities echt gerealiseerd kunnen worden en zo ja, tegen welke kosten. Nuchtere analyses en brede kosten-batenafwegingen zijn nodig om een verstandige koers uit te zetten. □

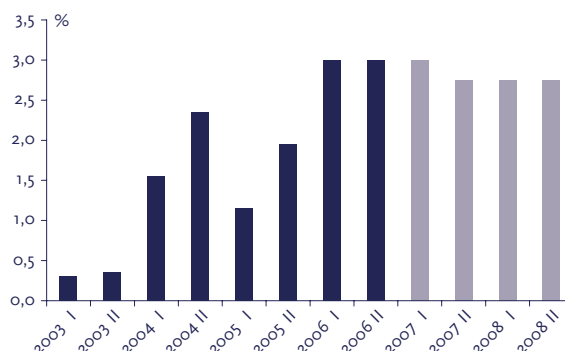
Ruud Okker, hoofd van de sector Economie en fysieke omgeving

Korte-termijnraming maart 2007

- Voor zowel 2007 als 2008 wordt een robuuste en stabiele economische groei geraamd van 2,75%.
- De binnenlandse bestedingen (consumptie, investeringen en overheidsuitgaven) en de uitvoer dragen beide circa de helft bij aan de economische groei in 2007 en 2008.
- De spanning op de arbeidsmarkt loopt op. De werkloosheid daalt gestaag en komt in 2008 waarschijnlijk uit op 4%.
- De contractloonstijging loopt naar verwachting op tot 3,25% in 2008. De inflatie blijft met 1,25% in 2007 en 2008 gematigd.
- De overheidsbegroting (EMU-saldo) is in 2007 vrijwel in evenwicht en komt in 2008 in de plus (0,7% BBP).

Zie verder de *Economierapportage* op pag. 4

Economische groei in Nederland, 2003-2008^{a)}

a) Groei BBP-volume t.o.v. overeenkomstige periode in voorafgaand jaar, werkdagen gecorrigeerd

HERVORMINGSVOORSTELLEN EC VOOR VENNOOTSCHAPSBELASTING

Goede grond voor Europese belastinggrondslag?

De Europese Commissie zet in op hervorming van de vennootschapsbelasting. Achter de schermen zijn de voorbereidingen in volle gang, belangrijke communications zijn al verschenen en volgend jaar komen concrete voorstellen ter tafel. Over de economische voor- en nadelen van de commissieplannen is nog weinig bekend. Daarom heeft het CPB onderzoek gedaan naar de economische effecten van de voorgestelde hervorming van de belastinggrondslag (de berekening van de belastbare winst). Is het een kansrijke hervorming?

Tot nu toe moeten multinationals hun vennootschapsbelasting (Vpb) afdragen volgens de regels van elke lidstaat waarin ze actief zijn. Een belangrijk verschil in de berekening van de grondslag is het aantal en de omvang van de aftrekposten. Dit leidt tot hoge administratieve lasten voor multinationals, maakt winstverschuiving door creatief gebruik van verrekenprijzen aantrekkelijk en belemmert internationale verliescompensatie.

Als oplossing stelt de Europese Commissie consolidatie van de grondslag van de Vpb voor, waarbij multinationals maar één belastingaangifte hoeven te doen voor al hun vestigingen in de Europese Unie. De verschillen in tarief blijven in dit voorstel wel bestaan. Eén Europese aangifte vermindert de administratieve lasten van multinationals en maakt grensoverschrijdende verliesverrekening mogelijk. Bovendien zorgt dit ervoor dat winstverschuiving door manipulatie van verrekenprijzen geen zin meer heeft, omdat de som van Europese winsten maatgevend wordt. De voordelen van consolidatie kunnen oplopen tot 0,1% BBP, wat overeenkomt met 25 euro per EU-inwoner.

Met deze voordelen van consolidatie voor internationaal opererende bedrijven is echter nog niet alles gezegd. De commissie pleit voor vrijwillige deelname door internationaal opererende bedrijven, zonder dat binnenlandse bedrijven geconfronteerd worden met een grote belastingverandering. Het eerste nadeel van dit voorstel is dat de keuzemogelijkheid de totale belastingopbrengst in de EU vermindert. Het tweede nadeel is dat de op multinationals geënte regeling internationaal opererende bedrijven bevoordeelt boven binnenlandse bedrijven. Deze laatste zullen hun winsten zien dalen vanwege de sterkere concurrentie

van multinationals. Beide nadelen kunnen de eerder genoemde voordelen van consolidatie volledig teniet doen.

In het voorstel van de Commissie behouden de lidstaten elk hun eigen Vpb-tarief; van een Europese vennootschapsbelasting is nog geen sprake. Dit vraagt om een sleutel waarmee de samengevoegde grondslag van elke multinational verdeeld wordt over de lidstaten. Deze verdeelsleutel zal gebaseerd zijn op de relatieve omvang van het bedrijf in elke lidstaat, gemeten aan bijvoorbeeld de werkgelegenheid, productie of omzet van een multinational in elk land. Bedrijven kunnen deze verdeelsleutel, en daarmee hun belastingaanslag, beïnvloeden door productie of verkopen te verplaatsen naar landen met lage belastingtarieven. De kosten van deze inefficiënte verplaatsing van activiteit kunnen oplopen tot ruim 0,05% BBP en daarmee een groot deel van de baten van consolidatie teniet doen. Bovendien leidt deze verdeelsleutel tot een toename van de belastingconcurrentie, waarbij lidstaten baat hebben bij een eenzijdige verlaging van hun Vpb-tarief.

Wat betekent consolidatie voor de Nederlandse economie? Het CPB gaat in de uitgevoerde analyse uit van een realistisch voorstel, inclusief beide hiervoor genoemde nadelen. Allereerst profiteren *multinationals* van de voordelen: hun winsten zullen met ruim 10% toenemen, door de lagere administratieve lasten en door de overgang op de smallere Europese belastinggrondslag (vanwege de keuze voor een gunstig afschrijvingsregime vermindert immers het bedrag waarover bedrijven Vpb moeten betalen). *Binnenlandse bedrijven* zullen daarentegen worden geconfronteerd met een daling van hun winsten met ruim 10%. De Nederlandse *overheid* ziet de Vpb-opbrengsten afnemen met 0,45% BBP (ruim 2 mld euro), vooral door de winstdaling van binnenlandse bedrijven. Deze lagere Vpb-opbrengst is echter een weerspiegeling van een lastenverlichting voor bedrijven, waardoor de investeringen toenemen met 1,7% en het BBP met 0,3% kan toenemen. Nederland hoort hiermee tot de winnaars van consolidatie, net als andere lidstaten met veel directe buitenlandse investeringen, zoals Ierland en België.

Consolidatie is macro-economisch gezien een kansrijke hervorming als aan twee voorwaarden is voldaan. Allereerst is het van belang dat de hervorming gericht wordt op alle bedrijven, zodat zowel multinationals als binnenlandse bedrijven onder het Europese Vpb-stelsel gaan vallen. Verder zijn de beste resultaten te verwachten als consolidatie ondersteund wordt door coördinatie van de Vpb-tarieven, in de vorm van een Europees tarief of door instelling van een minimumtarief. Dit vermindert de nadelige gevolgen van de verdeelsleutel en beperkt concurrentie in belastingtarieven. Introductie van een dergelijk uniform stelsel gaat wel ten koste van de beleidsvrijheid van lidstaten om zelf hun belastingen te bepalen. □

Meer informatie: albert.van.der.horst@cpb.nl

Terugblik op één jaar WIA

Wat zijn de meest opvallende gevolgen van de nieuwe wet Werk en Inkomen naar Arbeidsvermogen (WIA) die in 2006 de WAO heeft vervangen?

In de eerste plaats valt de geringe instroom in de WIA op. In 2006 stroomden circa 20 000 arbeidsongeschikten in de WIA (en nog ruim 10 000 oude gevallen in de WAO), terwijl de instroom in de WAO in 2000 nog 100 000 personen bedroeg en in 2004 60 000. Bij de invoering van de WIA werd al rekening gehouden met een lagere instroom in de WIA dan in de WAO, onder meer vanwege het vervallen van een uitkering voor personen die 15 tot 35% arbeidsongeschikt zijn. Ook flankerende maatregelen als de verlenging van de loondoorbetaling bij ziekte (VLZ) tot twee jaar en de aanpassing van het Schattingsbesluit verminderden de instroom. Niettemin is de instroom in 2006 duidelijk lager dan eerder geraamd. In de MEV 2006 raamde het CPB de WIA-instroom bijvoorbeeld op 30 000 personen. Vooral een groter VLZ-effect en aanloopeffecten lijken aan deze overschatting ten grondslag te liggen. VLZ bevat belangrijke financiële prikkels voor zowel werkgevers als werknemers. Werknemers ontvangen conform afspraken tussen sociale partners in hun tweede ziektejaar meestal slechts 70% van het laatst verdiende loon (tegen 90% voorheen) en werkgevers dienen deze ziektegelduitkering zelf te betalen. Het effect hiervan lijkt onderschat. Daarnaast spelen aanloopeffecten een rol die ervoor zorgen dat de WIA-instroom traag op gang is gekomen: het aanvragen van een uitkering na de ziekteperiode van twee jaar kost tijd, en de afhandeling van de eerste aanvragen vergt wat extra tijd.

Ten tweede valt op dat het aandeel van volledig en duurzaam arbeidsongeschikten in de WIA-instroom geringer is dan eerder aangenomen. De WIA kent de Inkomensvoorziening voor Volledig en duurzaam Arbeidsongeschikten (IVA) waartoe volgens het duurzaamheids criterium slechts volledig arbeidsongeschikten toegang hebben met geen of een geringe kans op herstel binnen vijf jaar. Het aandeel volledig arbeidsongeschikten in de WAO-instroom bedroeg, personen die 15 tot 35% arbeidsongeschikt zijn buiten beschouwing latend, 75%. Van deze volledig arbeidsongeschikten was driekwart binnen vijf jaar nog niet uitgestroomd, zodat een IVA-aandeel in de totale instroom van circa de helft plausibel leek. In 2006 blijkt echter dat slechts 20% van de WIA-instroom betrekking heeft op de IVA. Het duurzaamheids criterium wordt blijkbaar strikt toegepast. Relatief veel volledig arbeidsongeschikten zijn nu als tijdelijk aangemerkt en zitten in de Werkhervattingsregeling voor Gedeeltelijk Arbeidsongeschikten (WGA).

Gelet op de WAO-herstelkansen mag echter worden aangenomen dat een belangrijk deel van deze groep de komende vijf jaar alsnog in de IVA terecht komt. Ook wordt het voor volledig arbeidsongeschikten financieel aantrekkelijker om in de IVA te komen in plaats van in de WGA, omdat met ingang van 2007 de IVA-uitkering is verhoogd tot 75% van het laatst verdiende loon. Een volledig arbeidsongeschikte blijft in de WGA 70% van het laatst verdiende loon ontvangen.

Een derde opvallend punt zijn de verzekeringen ter aanvulling van de WGA-uitkering. Werkloze gedeeltelijk arbeidsongeschikten krijgen in de WGA na verloop van tijd namelijk een substantieel lagere uitkering dan voorheen in de WAO. Dit moet hen prikkelen om aan het werk te gaan of te blijven. Deze prikkel zal echter alleen effectief zijn indien sociale partners of individuele werknemers het verschil tussen WGA-uitkering en oude WAO-uitkering niet repareren via aanvullende private verzekeringen zoals voorheen bij het zogenoemde WAO-hiaat. Uit de *Najaarsrapportage cao-afspraken 2006* van SZW blijkt echter dat per oktober 2006 in 15 afgesloten cao's gerept wordt over een WGA-hiaatverzekering. Volgens marktonderzoek van MarketConcern zou 50% van de bedrijven een WGA-hiaatverzekering hebben geregeld voor hun werknemers.

Tot slot blijkt de re-integratie van werknemers die minder dan 35% arbeidsongeschikt zijn, voornamelijk niet goed te lukken. In de WIA krijgen personen die 15 tot 35% arbeidsongeschikt zijn, geen uitkering meer. De eigen werkgever en sociale partners zouden de betrokken werknemers moeten behouden voor het arbeidsproces. Maar als de werknemer vanwege zijn arbeidshandicap niet meer geschikt is voor het eigen werk en de werkgever geen alternatieve functies kan aanbieden, volgt in de praktijk ontslag. Uit onderzoek van Regioplan blijkt dat ruim de helft van deze groep gedeeltelijk arbeidsongeschikten zonder werk zit.

Eén jaar WIA levert samengevat een gemengd beeld op: de instroom in de WIA is laag, maar de re-integratie van gedeeltelijk arbeidsongeschikten is een aandachtspunt. Bij de lage instroom past wel de kanttekening dat deze deels tijdelijk is, en het gevolg van flankerende maatregelen. Tegenover de lichtpuntjes bij de WIA staan verder donkere wolken bij de Wet arbeidsongeschiktheidsvoorziening jonggehandicapten (Wajong). Het aantal Wajong'ers neemt gestaag toe en bedraagt in 2007 ruim 150.000. Dit alles maakt dat het arbeidsongeschiktheidsdossier voorlopig nog weerbarstig blijft. □

Meer informatie: frans.suijker@cpb.nl

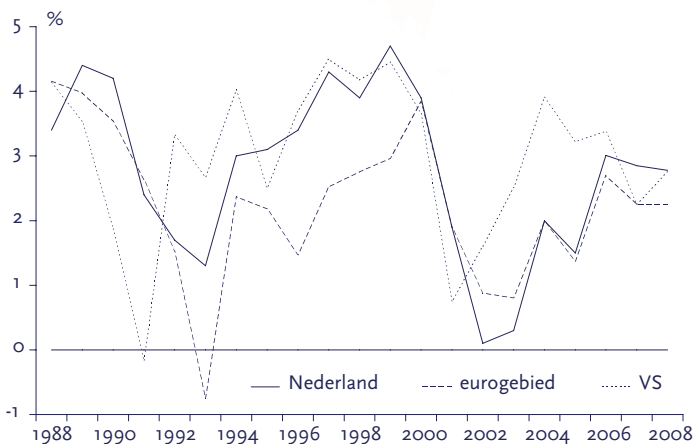
ECONOMISCHE VOORUITZICHTEN APRIL 2007

Op volle toeren

De Nederlandse economie draait op volle toeren. Vorig jaar verdubbelde het groeitempo naar 3%, en ook voor 2007 en 2008 zijn de economische vooruitzichten gunstig met een groeitempo van 2¾% in beide jaren. De spanningen in de economie lopen verder op, wat vooral merkbaar is op de arbeidsmarkt. De werkloosheid daalt volgend jaar tot 4% van de beroepsbevolking en als gevolg hiervan ontstaat enige opwaartse druk op de contractloonstijging. Bij een gunstige conjuncturele ontwikkeling en beleidsarme beleidsuitgangspunten verbetert komend jaar het EMU-saldo tot 0,7% van het Bruto Binnenlands Product (BBP). In de raming voor 2008 zijn de maatregelen van het nieuwe kabinet nog niet verwerkt.

ren. Ondanks de scherp blijvende mondiale concurrentie zou de daling van de Europese werkloosheid kunnen leiden tot een forsere versnelling in de loonstijging dan geprojecteerd. Op korte termijn stimuleert dit de Europese economische groei, ondanks het negatieve effect op de uitvoer en de investeringen. Naast de gebruikelijke onzekerheden over de financiële markten blijven de ontwikkelingen op de oliemarkt uiterst onzeker. Het oplaaieren van politieke spanningen kan de olieprijs weer snel doen stijgen. Ten slotte moeten de wisselkoersen als een belangrijke risicofactor voor de ontwikkeling op korte termijn worden genoemd. Van een forse dollarval zou een negatief effect uitgaan op de economische groei in het eurogebied.

BBP-groei in Nederland, het eurogebied en de Verenigde Staten, 1988-2008

DE WERELDECONOMIE

De wereldeconomie presteerde vorig jaar opnieuw uitstekend

De mondiale economische groei was vorig jaar hoog, de werkloosheid daalde en de overheidstekorten namen af. Dit ging gepaard met gematigde inflatie, ondanks een verdere stijging van de olieprijs en de overige grondstoffenprijzen. Schaduwkant vorig jaar waren de verder toenemende betalingsbalansonevenwichtigheden. Azië was opnieuw de meest dynamische regio en deze opkomende economieën integreerden verder in de wereldeconomie. Het groeiverschil tussen de Verenigde Staten en het eurogebied nam af doordat de Amerikaanse conjunctuur stakte terwijl de groei in het eurogebied versnelde.

Internationale economische vooruitzichten zijn positief

Naar verwachting houdt de gunstige mondiale ontwikkeling dit en volgend jaar aan, ook al zullen in de Verenigde Staten de problemen op de huizenmarkt leiden tot een wat lagere economische groei van 2¾% in 2007. In het eurogebied loopt de economische groei dit jaar iets terug als gevolg van restrictief begrotingsbeleid, zwakkere Amerikaanse groei en de appreciatie van de euro. Desondanks blijft ook hier de ontwikkeling gunstig, met een bovengemiddelde economische groei, een verdere daling van de werkloosheid en een gematigde inflatie. Voor het eerst sinds 2001 zal dit jaar de groei in het eurogebied niet lager zijn dan in de Verenigde Staten. In de projectie wordt gerekend met een olieprijs van 55 dollar per vat, tegen een recordniveau van bijna 80 dollar per vat begin augustus vorig jaar. Dit zal leiden tot een meer gematigde inflatie in het eurogebied en in de Verenigde Staten. Kapitaalmarktrentes blijven naar verwachting laag in historisch perspectief.

Onzekerheden

Vooralsnog hebben de problemen op de Amerikaanse woningmarkt niet negatief doorgewerkt op de particuliere consumptie aldaar, maar dit zou in de projectieperiode alsnog kunnen gebeu-

DE NEDERLANDSE ECONOMIE

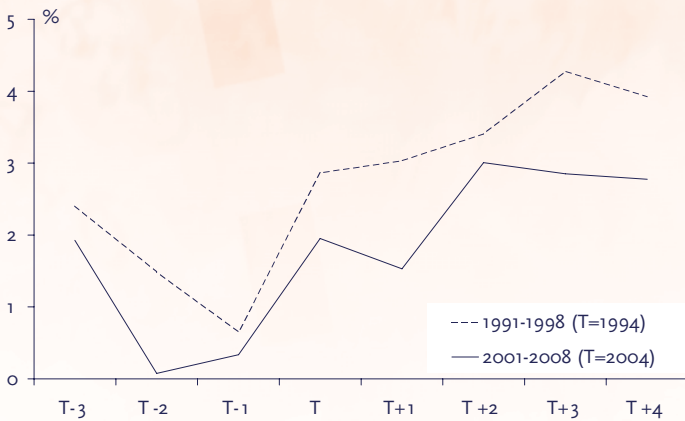
Stabiele groei

Vorig jaar groeide de Nederlandse economie met 3% en was duidelijk sprake van een groeiversnelling ten opzichte van de twee daaraan voorafgaande jaren. De bijdrage van de particuliere consumptie aan de toename van het BBP was vorig jaar aanmerkelijk hoger dan gedurende de eerste fase van het conjunctuurherstel (2004 en 2005), terwijl de uitvoer stabiliseerde op een hoog niveau. De binnenlandse bestedingen en de uitvoer nemen nu ieder ongeveer de helft van de BBP-groei voor hun rekening, zodat de gunstige ontwikkeling breed gedragen is. De rooskleurige groei-cijfers voor Nederland krijgen nog wat meer reliëf wanneer deze in internationaal perspectief worden geplaatst. Voor het eerst in zes jaar komt in 2007 de toename van het BBP waarschijnlijk hoger uit dan die in de Verenigde Staten. Naar verwachting groeit de Nederlandse economie in de periode 2006-2008 ook ieder jaar harder dan die van het eurogebied.

Historisch perspectief

Het huidige conjunctuurverloop kent opvallende overeenkomsten

BBP-groei in vergelijkbare conjuncturele perioden, 1991-1998 en 2001-2008

met het verloop tien jaar eerder. Dit geldt zowel voor het BBP-volume, de werkgelegenheid en de arbeidsproductiviteit als voor het verloop van het werkloosheidspercentage en de (reële) contractloonontwikkeling. Ook de achtergronden van de conjuncturele ontwikkeling zijn vergelijkbaar. Zo begon de economische opleving zowel in 1994 als in 2004 met een stevige groeiversnelling van de uitvoer onder invloed van internationaal economisch herstel. Twee jaar later, dat wil zeggen in 1996 respectievelijk 2006, valt de bijdrage van de uitvoer aan de BBP-groei iets terug, maar wordt het stokje overgenomen door de binnenlandse bestedingen.

Naast overeenkomsten zijn er natuurlijk ook verschillen. Zo ligt het tempo waarin de werkgelegenheid in dit decennium toeneemt aanzienlijk lager dan tien jaar geleden, waardoor de economische groei gemiddeld 1%-punt achterblijft bij die in de jaren negentig. De voornaamste reden hiervoor is dat het arbeidsaanbod in de periode 2001-2008 aanzienlijk minder snel toeneemt dan in de periode 1991-1998. Destijds had de Nederlandse economie minder te kampen met vergrijzing van de bevolking, terwijl tegelijkertijd de participatiegraad van vrouwen flink toenam.

Vergelijking met andere organisaties

In grote lijnen komen de groeiramingen van de verschillende instellingen overeen met die van het CPB (zie tabel). Tussen de

hoogste en laagste BBP-groeiramingen voor zowel dit als komend jaar zit slechts ½%-punt verschil. Voor 2007 zit de CPB-raming aan de onderkant van het spectrum, vooral door een wat minder rooskleurige inschatting van de groei van de wereldhandel.

Consumptie blijft stevig groeien

Net als in 2006 zullen gezinnen dit en volgend jaar aanzienlijk meer gaan uitgeven. Door stijgende lonen en werkgelegenheid hebben zij meer geld ter beschikking. Bovendien is het vermogen van huishoudens toegenomen door stijgende huizenprijzen en beurskoersen. De grotere rijkdom en het hiermee gepaard gaande optimisme wakkeren met name het kopen van duurzame goederen aan. Verwacht wordt dat de particuliere consumptie dit jaar met 2½% stijgt. Komend jaar vakt de consumptiegroei iets af, tot 2¼%, voornamelijk door een wat gematigder ontwikkeling van het huizenvermogen en het reëel beschikbaar inkomen. Dat laatste wordt vooral veroorzaakt door de forse stijging van inkomensgerelateerde belastingen en premies, die de stijging van de koopkracht drukt.

Net als in de laatste paar jaar zullen gezinnen ook in de ramingsperiode meer uitgeven dan er aan beschikbaar inkomen binnenkomt. De individuele spaarquote, die uitdrukt hoeveel gezinnen 'vrijwillig' sparen, bereikte vorig jaar een laagterecord van -3,1%. Dit betekent dat huishoudens vermogensgroei aanwenden voor consumptie. Doordat ze de minder gunstige koopkrachtontwikkeling in 2008 niet direct vertalen in hun bestedingsgedrag, daalt komend jaar de individuele spaarquote naar verwachting nog wat verder, tot -3¼%.

Uitvoer groeit bovengemiddeld

Net als in de afgelopen jaren blijft de wederuitvoer spectaculair toenemen. Daardoor loopt de totale uitvoer van goederen in de ramingsjaren zelfs wat sneller dan de relevante wereldhandel. De uitvoer blijft hierdoor ook in de ramingsperiode de grootste bijdrage leveren aan de economische groei.

Sinds jaar en dag kan de binnenslands geproduceerde uitvoer het tempo van de wederuitvoer niet bijhouden. Dit geldt niet alleen voor Nederland, maar voor vrijwel alle westerse landen, die elk een deel van hun aandeel van de wereldmarkt moeten prijsgeven aan snelgroeiende opkomende economieën, met China als voornaamste exponent.

Economische groei, 2006-2008

	2006		2007				2008				
	CPB	OESO	CF	IMF	EC	CPB	OESO	CF	IMF	EC	
mutaties per jaar in %											
Verenigde Staten	3,3	2¼	2,4	2,4	3,4	2,3	2¾	2,7	3,0	2,9	2,8
Japan	2,2	2¼	2,0	2,1	2,7	2,3	2	2,0	2,2	2,1	2,1
Eurogebied	2,6	2¼	2,2	2,3	2,4	2,4	2¼	2,3	2,1	2,0	2,2
Nederland	3,0	2¾	3,1	3,0	2,9	2,9	2¾	3,0	2,5	2,9	2,6

Kerngegevens voor Nederland, 2005-2008

	2005 ^{a)}	2006 ^{a)}	2007	2008
	mutaties per jaar in %			
Internationaal				
Relevante wereldhandel	5,4	7,6	5¾	6½
Prijspeil goederenimport	3,3	3,7	- 2¼	- 1½
Concurrentenprijs	1,6	1,9	¾	- 1
Olieprijs (Brent, niveau in dollars per vat)	54,4	65,2	55	55
Eurokoers (dollar per euro)	1,24	1,26	1,30	1,30
Arbeidskosten p.e.p. verwerkende industrie in concurrerende landen	- 0,4	- 1,7	- 1½	- ¼
Volume bestedingen en productie				
Bruto binnenlands product (BBP, economische groei)	1,5	3,0	2¾	2¾
Particuliere consumptie	0,7	- 0,8 (2,5)	2½	2¼
Bruto investeringen bedrijven (exclusief woningen)	3,1	7,0	4½	6
Investeringen in woningen	5,3	5,5	5	3
Goederenexport (exclusief energie)	6,8	8,1	6¾	8
w.v. binnenslands geproduceerd	1,9	4,3	3¾	4
wederexport	12,4	12,2	10	12
Goederenimport	6,0	8,6	7	7½
Productie marktsector ^{b)}	2,3	3,8	3	3½
Prijzen en lonen				
Consumentenprijsindex (CPI)	1,7	1,1	1¼	1¼
Prijs nationale bestedingen	1,7	1,7	1½	1¾
Prijspeil goederenexport (exclusief energie)	0,6	0,8	- ½	- 1½
Prijsconcurrentiepositie	- 1,4	0,2	1¼	¼
Contractloon marktsector	0,8	2,0	2¼	3¼
Loonsom per werknemer marktsector	1,3 (1,6)	1,3 (1,6)	2½	4¼
Arbeidskosten p.e.p., verwerkende industrie (exclusief olie)	- 0,8	- 2,3	- ½	- ¼
Arbeidsmarkt				
Werkloze beroepsbevolking (niveau in % beroepsbevolking)	6,5	5,5	4¾	4
Werkloze beroepsbevolking (x 1000)	483	413	355	315
Werkgelegenheid in arbeidsjaren	- 0,3 (-0,6)	1,5 (1,2)	1½	1¼
Werkzame beroepsbevolking	0,0 (-0,3)	2,3 (2,0)	1¾	1½
Beroepsbevolking	0,0 (-0,2)	1,2 (0,9)	¾	¾
Collectieve sector				
EMU-saldo collectieve sector (niveau in % BBP)	- 0,3	0,2	- 0,1	0,7
Bruto schuld collectieve sector (niveau ultimo jaar in % BBP)	52,7	48,7	47,2	45,1
Collectieve lastendruk (niveau in % BBP)	38,2	39,9 (38,4)	39,7	40,7
Diversen				
Koopkracht mediaan alle huishoudens	- 1,7	2,1	1¾	¾
Individuele spaarquote (niveau in % beschikbaar inkomen)	- 2,8	- 3,1	- 3	- 3¼
Arbeidsproductiviteit marktsector ^{b)}	2,9 (3,1)	1,8 (2,1)	1½	2
Prijs toegevoegde waarde marktsector ^{b)}	- 0,1	- 1,6	1¼	¾
Reële arbeidskosten marktsector ^{b)}	1,4 (1,7)	2,9 (3,2)	1¼	3¼
Arbeidsinkomensquote marktsector ^{b)} (niveau in %)	79,0	79,9	79½	80
Uitvoersaldo (niveau in % BBP)	7,7	7,8	7¼	7¼
Lange rente (niveau in %)	3,4	3,8	4	4¼

^{a)} Cijfers tussen haakjes zijn gecorrigeerd voor de financieringsverschuivingen als gevolg van de invoering van wet Verlenging Loondoorbetalingsverplichting bij Ziekte (VLZ) in 2005 en 2006 en van de Zorgverzekeringswet (ZVW) in 2006.

^{b)} Exclusief delfstoffenwinning en verhuur van en handel in onroerend goed.

De 'made in Holland'-uitvoer zal dit en volgend jaar met respectievelijk 3¼ en 4% toenemen, fractioneel lager dan in 2006. Dit wordt voornamelijk veroorzaakt door de licht terugvallende groei van de relevante wereldhandel. Door een gunstige ontwikkeling van de prijsconcurrentiepositie blijft de terugval echter beperkt.

Investeringen blijven stijgen

Onder invloed van aantrekkende productie en groeiende winstgevendheid nemen de bedrijfsinvesteringen in zowel 2007 als 2008 toe, zij het in een gematigder tempo dan in 2006. Ondernemers zijn gemiddeld zeer optimistisch over de economie en de bezettingsgraad loopt op. In 2008 zijn de bedrijfsinvesteringen naar verwachting 6% hoger dan in 2007, wat echter voor een deel samenhangt met de geplande oplevering van veel treinstellen en vliegtuigen.

Spanning op de arbeidsmarkt

De werkgelegenheid in de marktsector stijgt naar verwachting met gemiddeld 1½%-punt per jaar, aanzienlijk sneller dan de toename van het arbeidsaanbod. Hierdoor blijft de werkloosheid gestaag dalen, tot gemiddeld 4% van de beroepsbevolking in 2008. Dit is ruim onder het geschatte niveau waarbij de arbeidsmarkt in evenwicht is. Eind vorig jaar bevond het aantal vacatures zich al op recordhoogte. Te verwachten valt dat ook in de ramingsperiode het aantal vacatures onverminderd hoog zal zijn. De olopende spanning op de arbeidsmarkt leidt ertoe dat de contractloonstijging versnelt, van 2% vorig jaar naar 2¼% dit jaar en 3¼% volgend jaar.

Inflatie gematigd, koopkracht verbeterd

De inflatie, die vorig jaar met 1,1% al uitzonderlijk laag was, blijft ook in de ramingsperiode gematigd: 1¼% in beide jaren. Deze geringe geldontwaarding is vooral te danken aan de verwachte daling van de olieprijs en de appreciatie van de euro ten opzichte van de dollar. Huishoudens ondervinden pas in de tweede helft van dit jaar de effecten van de lagere olieprijs in euro's op hun energiekosten. Daarnaast wordt de inflatie in 2007 gedrukt door de afschaffing van de zogenoemde MEP-heffing. De onderliggende inflatie, die onder meer geschoond is voor veranderingen in energieprijzen, trekt wel aan, van 0,8% vorig jaar naar 1¼% in 2007 en 1¼% in 2008. De hogere onderliggende inflatie weerspiegelt de toenemende conjuncturele spanning.

De koopkracht van huishoudens verbetert dit jaar in doorsnee met 1¼% en volgend jaar met ¾%. De verbetering van de koopkracht is vooral te danken aan de reële inkomensstijging. Dit jaar profiteren huishoudens bovendien van verhogingen van de kinderbijslag, de kinderopvangtoeslag en de AOW-tegemoetkoming. Volgend jaar wordt de verbetering van de koopkracht gedrukt door hogere premies voor ziektekosten en pensioen en door progressie-effecten.

Overheidsbegroting komt in de plus

Naar verwachting is dit jaar vrijwel sprake van begrotingsevenwicht. Bij een gunstige conjuncturele ontwikkeling en beleidsarme uitgangspunten verbetert het EMU-saldo tot 0,7% BBP in 2008. Ruim de helft van dit overschot hangt samen met de conjuncturele situatie. Onder meer als gevolg van hoge ziektekostenpremie's en progressie in de loon- en inkomstenheffing loopt de collectieve-lastendruk met 1% BBP op.

Coalitieakkoord nog niet verwerkt

In de raming van 2008 is nog geen rekening gehouden met de gevolgen van het Coalitieakkoord. Dat kan pas wanneer in de Miljoenennota 2008 de plannen concreet zijn uitgewerkt. Dit versterkt de onzekerheid voor de ramingen van komend jaar. Volgens het tijdspad in het Coalitieakkoord stijgen de lasten in 2008 sterker en nemen de collectieve uitgaven minder sterk toe dan in deze raming is verondersteld. Pas in latere jaren zijn lastenverlichtingen en uitgavenintensiveringen voorzien. Bij verwerking van het Coalitieakkoord zullen de economische groei en de koopkracht in 2008 naar verwachting minder gunstig uitkomen dan in de huidige raming. Het begrotingssaldo zal daarentegen sterker verbeteren. □

Meer informatie: hans.stegeman@cpb.nl

Eerste ervaringen met stelselherziening zorg

Op 1 januari 2006 zijn in Nederland de eerste stappen gezet op weg naar een systeem van gereguleerde concurrentie in de curatieve zorg. Zo'n systeem is erop gericht dat zorgverzekeraars concurreren om verzekerden en op die manier ook zorgaanbieders stimuleren tot onderlinge concurrentie en doelmatige zorgverlening. Dit gebeurt binnen strikte publieke randvoorwaarden (verzekeringplicht, acceptatieplicht, verbod op premiedifferentiatie, risicoverevening tussen verzekeraars). Na ruim een jaar is het de moeite waard om te kijken wat de stelselherziening tot nu toe heeft opgeleverd.

Zorgverzekeringsmarkt

Op de verzekeringsmarkt is de concurrentie goed op gang gekomen. In 2006 heeft 18% van de verzekerden gebruik gemaakt van de mogelijkheid om van zorgverzekeraar te wisselen. Deze mobiliteit heeft verzekeraars aangezet tot sterke concurrentie op de premie. Naar schatting hebben zij in 2006 een verlies geleden van 320 mln euro op hun basisverzekering. Ook voor 2007 hebben verzekeraars flink op prijs geconcurrerd in de basisverzekering, maar de mate van concurrentie lijkt iets minder. Collectieve contracten zijn een grotere rol gaan spelen. In 2006 was ongeveer 46% van de verzekerden collectief verzekerd, terwijl dit in 2005 nog maar 29% was. Verzekeraars gaven in 2006 gemiddeld genomen een korting van 6,6% op collectieve contracten.

Doelmatigheidsprikkels lijken wel enig effect te hebben. Diverse zorgverzekeraars hebben inmiddels aangekondigd te gaan bezuinigen op personeel en kosten om de eigen bedrijfsvoering doelmatiger te maken. Het afdwingen van doelmatigheid bij ziekenhuizen en andere zorgverleners speelt echter nog nauwelijks een rol.

Na een aantal fusies bestaat de Nederlandse zorgverzekeringsmarkt uit zes grote concerns, met een marktaandeel van gezamenlijk rond de 90%, en zeven veelal kleine regionaal georiënteerde verzekeraars. De recente fusies tussen verzekeraars kunnen duiden op een poging om een betere onderhandelingspositie te krijgen tegenover zorgaanbieders. Deze brengen echter ook het gevaar met zich mee van een toename van marktmacht, die weer kan leiden tot hogere premies. Ongewenste risicoselectie van verzekerden, die zou kunnen optreden als bijwerking van meer concurrentie, lijkt zich vooralsnog niet voor te doen.

Een openstaande vraag is of verzekeraars in de praktijk voldoende mogelijkheden hebben om selectief zorgaanbieders te contracteren. Als verzekeraars hun verzekerden kunnen sturen geeft hen dat meer onderhandelingsmacht tegenover zorgaanbieders (zoals ziekenhuizen) om doelmatigheidswinst te kunnen afdwingen. Zij kunnen zich dan onderscheiden door contracten af te sluiten met goede en goedkope zorgaanbieders. Vraagtekens ontstaan omdat in de Zorgverzekeringwet (ZVW) is vastgelegd dat verzekerden toch recht hebben op een vergoeding als zij naar een niet-gcontracteerde aanbieder gaan. De wet is onduidelijk over de hoogte van deze vergoeding. Tot nu toe hebben verzekeraars nog

nauwelijks gebruik gemaakt van de mogelijkheid tot selectief contracteren.

Zorginkoopmarkt

Op de inkoopmarkt beperken we ons tot de ziekenhuiszorg. Er zijn aanwijzingen dat de doelmatigheid in de ziekenhuiszorg nog flink kan worden verbeterd, waardoor er ruimte zou zijn voor een betere prijs-kwaliteitverhouding. Om gereguleerde concurrentie te laten werken moeten in ieder geval nog twee stappen worden gezet op de markt voor ziekenhuiszorg.

Ten eerste moeten verzekeraars een financiële prikkel hebben om ziekenhuiszorg doelmatig te willen inkopen. Nu hebben ze dat nog maar in zeer beperkte mate, omdat veel van het financiële risico over de uitgaven aan ziekenhuiszorg wordt weggenomen door allerlei vormen van nacalculatie. In het Coalitieakkoord is aangegeven dat men de risicodragendheid van verzekeraars voor de uitgaven aan ziekenhuiszorg vanaf 2008 wil vergroten.

Ten tweede vereist dit systeem van prikkels dat verzekeraars kunnen onderhandelen over de prijs van de ziekenhuiszorg. Ook aan die voorwaarde is nog maar zeer beperkt voldaan. Vanaf 2005 kan vrij worden onderhandeld over 10% van de productie van het ziekenhuis (het zogenoemde B-segment). De overige 90% van de bekostiging verloopt nog steeds via het systeem van functie-gerichte budgettering dat stamt uit de jaren tachtig. Binnen dit systeem kan een grotere doelmatigheid van een bepaald ziekenhuis niet tot lagere prijzen leiden. Marktwerking in de ziekenhuiszorg kan zich tot nu toe dus alleen afspelen in het B-segment en door het inkopen bij zelfstandige behandelcentra.

Het is dus interessant om te bezien wat de vrije onderhandelingen over de diagnosebehandelcombinaties (DBC's) in het B-segment hebben opgeleverd wat betreft de kwaliteit en prijs van de ingekochte zorg.

Kwaliteit ziekenhuiszorg

Op dit ogenblik hebben verzekeraars nog onvoldoende informatie over de kwaliteit van ziekenhuiszorg om op grond hiervan te kunnen inkopen. Over de kwaliteit van de zorg in het B-segment zijn in 2005 en 2006 wel afspraken gemaakt tussen verzekeraars en ziekenhuizen, maar deze waren er vooral op gericht om meer duidelijkheid te krijgen over de kwaliteit. De verzekeraars hebben hier wel voortgang mee gemaakt.

Bij ontbreken van goede kwaliteitsinformatie zijn er drie risico's. Ten eerste, verzekerden zijn niet bereid een polis met selectieve contractering af te sluiten omdat ze het de zorgverzekeraars niet toevertrouwen om goede zorg in te kopen. Dit ondermijnt de onderhandelingsmacht van zorgverzekeraars met als gevaar dat de gewenste doelmatigheidswinst niet tot stand komt. Ten tweede is er het risico dat zorgverzekeraars gaan concurreren op prijs ten koste van kwaliteit en niet op prijs én kwaliteit. Een derde risico is dat ziekenhuizen zich gaan richten op gemeten kwaliteit ten nadele van andere kwaliteitsaspecten die niet worden gemeten (*teaching to the test*).

Het is dus belangrijk dat er inderdaad betere informatie over de

kwaliteit van zorg beschikbaar komt. Maar is dit ook voldoende om de kwaliteit van de zorg te borgen? Buitenlands onderzoek roept de vraag op in hoeverre consumenten zich bij de keuze van zorgaanbieders baseren op informatie over de kwaliteit van zorg. Het is daarmee onzeker of consumenteninformatie wel leidt tot de juiste kwaliteitsprikkel voor zorgverzekeraars. Wellicht is hier een rol weggelegd voor een door consumenten als betrouwbaar beschouwde partij die voor hen nagaat of de verzekeraar de kwaliteit van de aanbieders goed in de gaten houdt. Hierbij valt bijvoorbeeld te denken aan consumentenorganisaties, patiëntenverenigingen, vakbonden en werkgevers. Het is ook denkbaar om te werken met extra kwaliteitsprikkel om het risico van kwaliteitsverlies te verkleinen. Dat kan bijvoorbeeld door het toezicht via de Inspectie voor de Gezondheidszorg (IGZ) te intensiveren, maar ook door bonussen voor zorgaanbieders op basis van specifieke kwaliteitscriteria. Ook in het VK en de VS zijn dergelijke *pay-for-performance* programma's in ontwikkeling. *Teaching to the test* ligt echter ook hier op de loer.

Prijswontwikkeling 2005 en 2006

Omdat er geen goede vergelijkingsmaatstaf is, is niet duidelijk hoe de invoering van vrije prijzen in 2005 de prijsontwikkeling heeft beïnvloed. De nieuwe DBC-prijzen kunnen alleen worden vergeleken met de zogenoemde schoningsprijzen, waar ze in 2005 gemiddeld 5% boven lagen. In 2006 was de prijsstijging relatief laag: met een gemiddelde prijsstijging van 0,5% blijven de B-DBC's een procentpunt onder de geraamde prijsstijging van het BBP.

Verdere liberalisering van de prijzen van ziekenhuiszorg is noodzakelijk om de stelselherziening tot een succes te maken. Alleen dan kan concurrentie zorgen voor de maatschappelijk optimale prijs/kwaliteitverhouding. Ook heeft het belangrijke voordelen om ziekenhuizen zelf verantwoordelijk te maken voor alle kosten. Ziekenhuizen krijgen hierdoor een prikkel om de juiste afwegingen te maken bij investeringen in gebouwen en ander kapitaal. Daarnaast speelt de vraag welke voor- en nadelen zijn verbonden aan het volledig vrij laten van de DBC-prijzen, dan wel het tijdelijk hanteren van een prijsplafond dat bedoeld is om de onderhandelingspositie van zorgverzekeraars te verbeteren. Dit werkt als volgt: waar veel concurrentie is, kunnen prijzen onder het plafond tot stand komen; waar weinig concurrentie is, is het plafond bindend en de prijs dus lager dan zonder het plafond. Zo'n plafond kan ook nade-

len hebben. Er kan te veel of te weinig zorg worden aangeboden en de kwaliteit van de zorg kan onder druk komen, voor zover betere zorg ook duurdere zorg is.

Conclusie

Op de zorgverzekeringsmarkt is de concurrentie goed op gang gekomen. Op deze markt is niet veel aanvullend beleid nodig. Er zijn wel twee punten om goed in de gaten te houden: de toenemende concentratie op de verzekeringsmarkt en het risico dat selectief contracteren niet op gang komt, omdat verzekeren in de praktijk toch naar een niet-gecontracteerde aanbieder kunnen gaan zonder dat ze veel hoeven bij te betalen.

Op de zorginkoopmarkt moet nog veel gebeuren. Voor een groot deel liggen daar al beleidsplannen voor klaar: meer financieel risico voor zorgverzekeraars, een nieuwe bekostiging van ziekenhuizen en betere informatie over de kwaliteit van zorg. Onduidelijk is nog of deze voorwaarden naast noodzakelijk ook voldoende zijn om de zorginkoopmarkt goed te laten werken. Er zijn risico's die te maken hebben met het gebruik van informatie over de kwaliteit van zorg. Het is immers nog een openstaande vraag wat voor informatie consumenten precies nodig hebben en in hoeverre zij reageren op kwaliteitsinformatie. Het valt te overwegen om in ieder geval in de transitieperiode extra aandacht te besteden aan de kwaliteit van zorg, bijvoorbeeld door intensiever toezicht door de IGZ. Wellicht kunnen ook organisaties als vakbonden of consumentenorganisaties een rol spelen bij het waarborgen van de kwaliteit van de zorg. □

Meer informatie: esther.mot@cpb.nl

Bij Univé
vrije keus
voor o.a.
tandarts en
fysiotherapeut.

Basisverzekering

82,95
per maand

De zorgverzekeraar
zonder winstoogmerk

UNIVÉ
VERZEKERINGEN

Daar plukt u de vruchten van!

Recente publicaties

DECEMBER 2006 - MAART 2007

Onderstaande lijst geeft een overzicht van CPB-publicaties die zijn verschenen tussen december 2006 en maart 2007, gerangschikt naar publicatiereeks. Beleidsrelevante stukken zijn kort samengevat. Op www.cpb.nl kunt u de volledige stukken downloaden. Vaak is op de website ook een persbericht over de publicatie beschikbaar.

Prognoses

Centraal Economisch Plan 2007

johan.verbruggen@cpb.nl

Het CEP 2007 beschrijft de stand van de Nederlandse en de internationale economie en presenteert prognoses voor de economische ontwikkeling in 2007 en 2008. De economie-rapportage op pagina's 4-7 van deze Nieuwsbrief bevat een samenvatting. Speciale onderwerpen in dit CEP zijn 'Betalingsbalansen wereldwijd, de dollar en de Nederlandse economie' en 'Eerste ervaringen met stelselherziening zorg'.

Bijzondere Publicaties

Turken in Nederland en Duitsland; de arbeidsmarktpositie vergeleken

Jaco Dagevos, Rob Euwals, Mérove Gijsberts en Hans Roodenburg, december 2006
rob.euwals@cpb.nl

Deze gezamenlijke studie van CPB en SCP onderzoekt de arbeidsmarktpositie van Turkse immigranten in Duitsland en Nederland. De auteurs vergelijken de arbeidsmarktpositie van Turkse immigranten van de eerste en tweede generatie, met die van autochtonen. Het blijkt dat Turkse immigranten minder vaak een baan, minder vaak een vaste aanstelling en een lagere beroepsstatus heb-

ben dan autochtonen. In beide landen verklaart het lagere opleidingsniveau en het verschil in de leeftijdsverdeling van de Turken een deel van de achterstand. Het is tevens aannemelijk dat verschillen in gevoerd immigratiebeleid een belangrijke rol spelen in het verklaren van verschillen in de achterstand in de beide landen, en dan met name voor werkgelegenheid onder Turkse mannen.

CPB Documenten

136. Competition in the Netherlands: an analysis of the period 1993-2001

Harold Creusen, Bert Minne en Henry van der Wiel, december 2006
harold.creusen@cpb.nl

De concurrentie in de Nederlandse marktsector is gemiddeld genomen waarschijnlijk licht gedaald in de jaren 1993-2001. In menige bedrijfstak veranderde de concurrentie weinig, maar dat geldt niet voor alle bedrijfstakken: sommige laten wel een sterke daling of stijging zien. Concurrentiebevorderende beleidsmaatregelen hebben zoals beoogd een positief effect gehad, terwijl de sterk toegenomen vraag tegelijkertijd juist voor minder concurrentie zorgde. Hogere winsten zouden toetreding van bedrijven moeten uitlokken. Alhoewel toetreding gunstig uitwerkt op concurrentie, heeft het in de onderzochte periode niet geleid tot een substantieel hogere concurrentie.

137. Dutch retail trade on the rise? Relation between competition, innovation and productivity

Harold Creusen, Björn Vroomen, Henry van der Wiel en Fred Kuypers, december 2006
henry.van.der.wiel@cpb.nl

Gedurende de jaren negentig boekte de Nederlandse detailhandel, nationaal en internationaal gezien, magere resultaten in termen van productiviteit. Deze studie analyseert de Nederlandse detailhandel meer in detail en richt zich vooral op concurrentie en innovatie als drijfveren van productiviteitsgroei, alsook op de onderlinge relatie tussen concurrentie en innovatie. Tussen 1993 en 2002 liepen de veranderingen in concurrentie in de verschillende onderdelen van de detailhandel uiteen. Gemiddeld genomen is de concurrentie in de detailhandel licht gedaald. Regressieresultaten tonen aan dat zowel concurrentie als innovatie positief bijdragen aan productiviteit. Weinig bedrijven in de detailhandel blijken aan innovatie te hebben gedaan. Verder leidt een hoger concurrentieniveau tot meer innovatie, en dus ook langs deze weg tot extra productiviteitsgroei.

138. Liberalisation of European energy markets: challenges and policy options

CPB in samenwerking met ZEW, Mannheim, december 2006
gijsbert.zwart@cpb.nl

Liberalisering van de Europese energiemarkt prikkelt bedrijven om kostenefficiënt te opereren. Door marktmacht van grote spelers dreigen echter niet alle bereikte efficiëntievoordelen doorgegeven te worden aan

eindgebruikers. Bovendien zullen niet alle mogelijke efficiëntievoordelen ook feitelijk worden bereikt.

Het verminderen van marktmacht op de Europese energiemarkten is dan ook een belangrijke uitdaging voor beleidsmakers. Ook met een vereenvoudiging van de mogelijkheden voor energiehandel tussen lidstaten zijn verdere efficiëntievoordelen te behalen.

139. Charting choices 2008-2011: economic effects of eight election platforms

December 2006
roclus.van.opstal@cpb.nl

Op verzoek van acht politieke partijen heeft het Centraal Planbureau (CPB) de economische effecten van hun verkiezingsprogramma's in beeld gebracht. Dit document is een Engelstalige samenvatting van Keuzes in kaart 2008-2011.

140. De effectiviteit van de innovatievoucher 2004 en 2005; effect op innovatieve input en innovatieve output van bedrijven

Maarten Cornet, Marc van der Steeg en Björn Vroomen, februari 2007
bjorn.vroomen@cpb.nl

De innovatievoucher heeft tot doel de interactie te versterken tussen bedrijven in het midden- en kleinbedrijf (MKB) en kennisinstellingen zoals universiteiten, hogescholen en TNO. De innovatievoucher is een tegoedbon van 7500 euro waarmee een MKB-bedrijf bij een kennisinstelling naar keuze een onderzoeksvraag kan uitzetten. De auteurs meten het effect van de innovatievoucher-pilots uit 2004 en 2005 op innovativiteit. Zij maken daarbij gebruik van

het feit dat de vouchers verloot zijn. Er zijn voorzichtige aanwijzingen dat MKB-bedrijven door de innovatievoucher vaker een verbetering in het productieproces realiseren.

141. Will corporate tax consolidation improve efficiency in the EU?

Albert van der Horst, Leon Bettendorf en Hugo Rojas-Romagoza, maart 2007
albert.van.der.horst@cpb.nl

Zie artikel op pag. 2 van deze Nieuwsbrief

142. Do non-profits make a difference? Evaluating non-profit vis-à-vis for-profit organisations in social services

Pierre Koning, Joelle Noailly en Sabine Visser, maart 2007
pierre.koning@cpb.nl

De kwaliteit en toegankelijkheid van dienstverlening van non-profit organisaties in met name de kinderopvang en de zorg en bij re-integratie verschillen doorgaans niet veel van die van winstgerichte organisaties. Ondanks dat de formele missie van non-profits zich vaak richt op een kwalitatief betere of toegankelijker dienstverlening dan bij op winst gerichte bedrijven, zijn de scores op deze indicatoren in het algemeen hetzelfde, zo blijkt uit internationale studies naar deze sectoren. Andere factoren dan de rechtsvorm van organisaties - zoals de mate van concurrentie op markten of regulering door de overheid - zijn belangrijker.

CPB Discussion Papers

73. Measuring the effective-

ness of Public Employment Service (PES) workers; an empirical analysis based on the performance outcomes of regional employment offices

Pierre Koning, december 2006
pierre.koning@cpb.nl

In deze publicatie staat de vraag centraal of een ruimere personeelsbezetting bij CWI-kantoren leidt tot meer instroompreventie, hogere uitstroomcijfers, een tijdiger verstrekking van uitkeringen en meer bij werkgevers gewonnen vacatures. Deze bevindingen worden vervolgens benut om de baten van extra personeel te vergelijken met de bijbehorende kosten. Voor het onderzoek is gebruik gemaakt van (maandelijkse) prestatiegegevens van CWI-regiokantoren voor 2004.

74. Schooling inequality and the rise of research

Bas Straathof, december 2006
bas.straathof@cpb.nl

Gedurende de laatste twintig jaar is in OESO-landen het aandeel van onderzoekers in de beroepsbevolking gestegen. In dezelfde periode is de verdeling van scholing gelijk geworden. Uit dit onderzoek blijkt dat de groei in het aandeel van onderzoekers het gevolg is van de afname in scholingsongelijkheid. Comparatief statische analyse toont aan dat het aandeel van onderzoekers structureel kan toenemen indien de scholingsongelijkheid afneemt. Deze uitkomst kan gepaard gaan met een toename in de lonen van hoogopgeleiden ten opzichte van de lonen van laagopgeleiden.

75. Immigration, integration and the labour market; Tur-

kish immigrants in Germany and the Netherlands

Jaco Dagevos, Rob Euwals, Mérove Gijsberts en Hans Roodenburg, december 2006
rob.euwals@cpb.nl

Zie Bijzondere Publicaties op pagina 10.

76. Alcohol taxation and regulation in the European Union

Sybren Cnossen, december 2006
sybren.cnossen@cpb.nl

Deze studie bevat schattingen van de externe kosten veroorzaakt door alcoholmisbruik in de Europese Unie (EU) en confronteert de uitkomsten met de ontvangsten aan alcoholaccijns per volwassene en per liter pure alcohol in verschillende lidstaten. Op één lidstaat na blijken drinkers niet op te draaien voor de door hen veroorzaakte kosten. De externe kosten zouden in de prijs van alcoholische dranken moeten worden geïnternaliseerd door middel van een toegesneden optimale alcoholaccijns, gecombineerd met regelgeving gericht op het terugdringen van misbruik door specifieke probleemgroepen, zoals jongeren.

77. Home and mortgage ownership of the Dutch elderly; explaining cohort, time and age effects

Anna van der Schors, Rob Alessie en Mauro

Mastrogiacomo, januari 2007
mauro.mastrogiacomo@cpb.nl

Zie artikel op pag. 12 van deze Nieuwsbrief.

78. Co-payment systems in health care: between moral hazard and risk reduction

Ed Westerhout en Kees Folmer, februari 2007
kees.folmer@cpb.nl

Eigen betalingen in zorgverzekeringen kunnen welvaartsverhogend werken omdat ze het oneigenlijk gebruik van zorgvoorzieningen beperken (moral hazard). Over de ideale vormgeving van eigen betalingen bestaat veel minder duidelijkheid. Dit onderzoek richt zich op de vormgeving van het optimale systeem van eigen betalingen binnen de groep van systemen die zich karakteriseren door één bijbetalingsvoet en één bijbetalingsmaximum. Ook worden de welvaartsverliezen van niet-optimale systemen gekwantificeerd.

Colofon

CPB Nieuwsbrief is een uitgave van het Centraal Planbureau
Postbus 80510
2508 GM Den Haag
T 070 – 3383380
F 070 – 3383350
I www.cpb.nl
E redactie@cpb.nl

Redactie:
Kees Folmer
Dick Morks
Marc Pomp
Wim Suyker
Jacqueline Timmerhuis
Johan Verbruggen

Drukker: Koninklijke De Swart
Ontwerp: Maarten Balyon grafische vormgeving bv

CPB Nieuwsbrief is ook beschikbaar op www.cpb.nl
Teksten mogen zonder voorafgaande toestemming worden overgenomen, onder vermelding van het CPB als bron.

Huizenbezit en hypotheekschuld ouderen nemen snel toe

In 1990 was 30% van de 65-plussers huiseigenaar. In 2002 was dit percentage gestegen tot 42%. Mensen die nu 65 worden (de 'jonge ouderen') zijn relatief vaak huiseigenaars. Daar staat tegenover dat de 'oudere' ouderen die overlijden, relatief vaak een huurhuis hebben. Gecombineerd zorgt dit ervoor dat het eigenwoningbezit onder ouderen sterk toeneemt. Kijk je naar alle huishoudens in Nederland, dan valt op dat de meerderheid tot en met de jaren '80 geen eigen huis had, maar in de jaren '90 wel. Je zou kunnen zeggen dat het eigenwoningbezit 'gewoon' is geworden.

De generatiele verschillen in huizenbezit kunnen we verklaren met een analyse van de economische situatie in het verleden. Mensen maken de keuze voor een huur- of koopwoning meestal als ze de woningmarkt betreden. Onderzoek laat zien dat voor een aantal factoren een sterk statistisch verband bestaat met huizenbezit. Dit zijn met name het inkomensniveau en het aanbod van huur- en koopwoningen in het verleden. De verruiming van de mogelijkheden voor tweeverdieners om het tweede inkomen mee te tellen bij de bepaling van de maximale hypotheek, heeft het huizenbezit eveneens positief beïnvloed. De reële huizenprijs op het moment van het betreden van de woningmarkt lijkt daarentegen geen sterk effect te hebben op het eigenwoningbezit.

Ook het aantal oudere eigenwoningbezitters met een hypotheek is de afgelopen jaren flink toegenomen, en wel meer dan proportioneel met de toename van het aantal eigenwoningbezittende 65-plussers. Begin jaren 90 had ongeveer 45% van de 65-jarige huizenbezitters een hypotheekschuld. In 2002 was dit cijfer opgelopen naar 75% (zie linker figuur). Dit suggereert dat ouderen steeds vaker hun schuld niet aflossen en/of de overwaarde van hun huis willen verzilveren om daaruit te consumeren. Dit heeft een drukkend effect gehad op de individuele spaarquote (gezinsbesparingen exclusief pensioenpremies als percentage van het BBP). Tot 1997 was iedere vorm van consumptie via een hypotheek aantrekkelijk om twee redenen. Ten eerste is de rente op hypotheekschuld lager dan die bij een persoonlijke lening of bij doorlopend krediet. Ten tweede was de hypotheekrente altijd fiscaal aftrekbaar. Door een aantal wijzigingen in het fiscale regime is dat laatste nu niet meer steeds het geval.

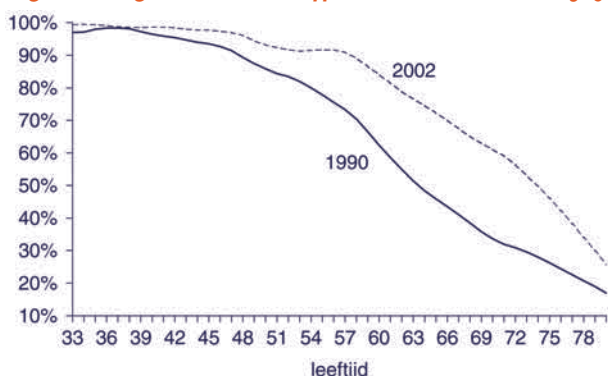
Waarom is het aantal ouderen met een hypotheekschuld toch zo toegenomen? Om deze vragen te beantwoorden maken we ge-

bruik van de DNB Household Survey voor de jaren 1993 en 2005. Ten eerste sluiten mensen steeds vaker pas op latere leeftijd een hypotheek. De leeftijd waarop voor het eerst een hypotheek is afgesloten, is gemiddeld met 3 jaar opgelopen. Dit kan gedeeltelijk verklaren waarom men nu op latere leeftijd nog een hypotheek heeft. Verder is in dezelfde periode het aantal tweede hypotheek onder oudere huizenbezitters met 10%-punt toegenomen (zie rechter figuur). Dit cijfer is nog een onderschatting van het aantal ouderen dat een nieuwe hypotheek heeft afgesloten. Immers, huishoudens die een nieuwe hypotheek aangaan nadat hun eerste hypotheek is afgelost, worden niet meegeteld, omdat ze niet tegelijk twee hypotheek hebben. De meeste ouderen (55%) hebben de hypotheek afgesloten om het huis op te knappen. Ongeveer 30% van de ondervraagde ouderen heeft met de extra financiële middelen duurzame goederen aangeschaft en 5% heeft voornamelijk aandelen gekocht, bestedingen die nu geen recht meer geven op hypotheekrenteaftrek. Ten slotte is het aantal ouderen dat het belangrijk vindt hun huis vrij van schuld aan hun kinderen na te laten, gedaald van 43% in 1993 tot 36% in 2005, zo blijkt uit de enquête. Dit verklaart wellicht mede de toename van het aandeel aflossingsvrije hypotheek. Deze uitkomsten maken duidelijk dat het toegenomen percentage ouderen met hypotheekschuld vooral het gevolg is van rationele afwegingen, en niet van een verslechtering van de financiële positie van ouderen. □

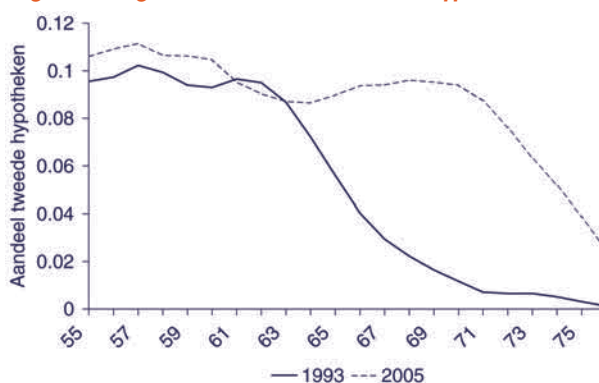
Meer informatie: mauro.mastrogiacom@cpb.nl

Eigenwoningbezitters met hypotheekschuld naar leeftijd

Bron: CBS, Sociaal Economisch Panel, eigen berekeningen

Eigenwoningbezitters met een tweede hypotheek naar leeftijd

Bron: DNB, DNB Household Survey, eigen berekeningen